

370465

Tammarteta diploma
30. V 40. J. Jm.

E. V.
TAMM OLIXOLI
DIPLOMATIKAS

30. mare 1940

Nr 104
TAMM

Erapooletus meresõjas.

Diplomitöö.
1940a. I sem.

~~H. A.~~

2593

Leida Fuchs
stud. iur.

Kõig. 2. V 40 õigusteadusteadus

Erapooletus meresõjas.

1. Erapooletuse mõiste kujumehine ja
sisu..... lk.1.
2. Erapooletuse õiguse kujumehine mere-
sõja kohta..... lk.12
3. Meresõja püüdnud..... lk.28
4. Suhted erapooletu riigi territoriaal-
meres..... lk.37
5. Suhted väljaspool erapooletu riigi
territoriaalmerd..... lk.56
6. kokkuvõte..... lk.68.

1. Erapooletuse mõiste kujunemine ja sisu.

Populaarses tähenduses tähendab erapooletus enamajäämist sõjast. Selles mõttes on erapooletuse probleem sama vana kui sõda ise. Muud tehnilises mõistes tähendab erapooletus tänapäeval kaugele rohkemat kui sellist mitte-sõdimise hoiakut. Ta tähendab kindlat õigustliku seisundit kindlate õiguste ja kohustustega. Sellisel kujul on erapooletus üsna hilisajaline mõiste, sest ta eeldab teatava rahvusvahelise õigustliku süsteemi olemasolu.¹⁾

1. Jessup, Neutrality, IV, lk. 3.

Antik- ja klassikal ei tundud erapooletust ei teoorias ega ka praksises. Sõdijad ei tunnustanud kolmandate riikide eemalejäänise õigust sõjast, vaid sundisid neid reisiruhkonnale ühe poole kasuks. Kui nad ei nõudnud neilt just otsest abi relvadega, siis pidid nittersõdijad ühele või teisele tegema sooduskusi oma maa-alade läbimises, teatavtliku taotluse saamiseks jne, samal ajal keelates nende soodustuste tegemise teisele poolele. Keskaja lõpupoolel kasutati neid vahetorki püsimamalt ette reguleerima riikidevaheliste lepingute kaudu.¹⁾ Ühes säärases lepingus aastast 1378 liame esmapoolelt ka sõna „neutraliteet“, mis hiljem 15. sajandil sai lepingutes, ediktides ja teistes riigidokumentides üsna sageks.²⁾

Hugo Grotius õpetuses on ka erapooletust

1. Oppenheim, lk. 347 j.

2. Jessup, Neutrality, I lk. 20 j.

käsitletud, aga veel võrdlemisi algeisel kujul.¹⁾
 Alles 18. sajandil andsid Byrkershoer ja Nattel
 erapooletuse mõistele kindlama sisu. Tähelepanu-
 näärne on Byrkershoeri nõue, et neutraalriigid
 ei pea mõistma kohut sõdijate poole bigustus-
 te üle, vaid peavad pidama strikti erapoolet-
 tust ka Biglase põhjuse eest sõdijate suhtes.²⁾
 Süski ei olnud 18. sajandi erapooletus strikt.
 Narvnsõlmitud lepingute alusel võisid kolman-
 dad riigid üht sõdivat poolt varustada sõja-
 jõududega ja materjalidega kui ka lubada
 sõdijal nägesid erapooletust territooriumist
 läbi vüa. 18. sajandi lõpul märgati seda
 puuet, aga ainus asi, mis selle suhtes tehti,
 oli, et kavati eraldama kaht liiki erapoo-
 letust.³⁾ Erapooletust nimetati käielikus, kui
 sõjast enamijäänud riik ei soodustanud ak-
 tiivselt ega passiivselt kumbagi sõdivat poolt;

-
- 1. Oppenheim, lk 349.
 - 2. Samas, lk. 350.
 - 3. Samas, lk. 351.

ebatäielikums ehk kvalifitseeritus, kui tehti niisuguseid soodustusi, enamasti mõne varasema lepingu alusel. Niiast moodust nimetati rahustatlikuks erapooletuses.¹⁾ Ka 19. sajandil kestis niisugune rahetegemine ja vaidlused selle ümber edasi, kuni alles 20. sajandil lõplikult kõrvaldati mitmelugilise erapooletuse mõiste ja teoreetilisel ja praktilisel päänis rahvusvahelises õiguses maksma ürsainus, strikt erapooletuse käsitus.²⁾

Tänapäeval on erapooletuse mõistel täpselt määratud sisu. Mõiste definitsioon annab Oppenheim järgmiselt: „Neutraalsust võib definirida kui erapooletut hoiaikut, mis on omais mõetud kolmandate riikide poolt sõdijate suhtes, niisugune hoiaik loob õigusi ja kohustusi erapooletute riikide ja sõdijate vahel.“²⁾

a. Piibu definitsioon on järgmine: „Erapooletus

1. Oppenheim, lk 370 j.

2. Sakas lk. 361.

tähendab ühe riigi mittesavõtmist kahe või mitme riigi vahel tekkinud sõjast. Normide kogumit, mis reguleerivad sõdivate ja mittesõdivate riikide omavahelisi suhteid, nimetatakse neutraalskedi- ehk erapooletuseõiguseks.¹⁾ A. Lleyer: „Neutraalsus rahvusvahelise õiguse praegise mõttes on normide kogum, mille rahvusvaheline õigus (tähta- või leppeõigus) on kindlaks määranud sõdivate ja sõjast mittesavõtjate õigussuhete kohta.“²⁾

Riigi neutraalse loianu võtmine või mitte võtmine ei ole rahvusvahelise õiguse, vaid rahvusvahelise poliitika asi. Iga suveräänne riik on vaba oma tegevuse otsustamises. Erapooletus riigi poolt tehakse teatavaks kas nastava deklaratsioonide kaudu või astub jõusse ka automaatselt, lihtsa sõjast lenalejäämise fakti ja erapooletu loianu võtmisega.³⁾

1. Püip, lk. 315.

2. Tsit.: Nanselov, lk. 142.

3. Oppenheim, lk. 362.

Erapooletus leiab aset ainult sõjas, milles mõlemad pooled omavad rahvusvaheliselt tunnustatud sõdiva poole õigusi, nii siis mitte kodusõja puhul, mille pooled pole sõdijateks tunnustatud.¹⁾ Neutraalsuse suhe lõpeb sõja lõppemisega või seni erapooletu riigi astumisega sõtta. Niimast toimingut ei tule pidada erapooletuks riksumiseks, sest rahvusvaheline õigus ei nõusta riiki jääma neutraalseks. Teiselt poolt ei tähenda erapooletuks rikumine ipso facto ka erapooletu lõppu.²⁾

Erapooletus keelab erapooletuks jäävad riigile anda ühele sõdivale poolele misugust abi ja toetust, mis rahjustab teist poolt ja samuti teha ühele poolele kitsendusi teise kasuks. Selle passiivse hoiaku nõual peab erapooletu ka aktiivselt valvama, et sõdijad ei kasutaks tema territooriumi või ressurs-

1. Oppenheim, lk. 366.

2. Samas lk. 377.

se sõjalises otstarbes. See parteituse hoiak on erapooletute põhikolustus ja ta on absoluutne. Vahetegemine täielikult neutraalse ja kvalifitseeritud resp. heatahtlikult neutraalse hoiaku vahel kuulub ajaloosse, mitte enam tänapäevsa rahvusvahelise õigusse.¹⁾ Nümmalgi sõdival poolel on õigus nõuda erapooletult parteitust käitumist, kuna samal ajal on erapooletuil õigus nõuda mõlemalt sõdivalt poolelt misugust käitumist, mis oleks kooskõlas nende erapooletu hoiakuga. Nii on neil õigus jatkata läbikäimist ja kaubandust sõdijatega, kuna teiselt poolt on sõdijatel õigus teha kitsendusi ja panna karistusi blokaadimurdmisele, sõjakoostööandijatele ja mitte-erapooletutele teenetele ning vastavalt õigus viitendada, läbi otsida ja prüsida erapooletuid kaubalaenu.²⁾ Narasemal aegadel peeti mitte

1. Mtd. Oppenheim, lk. 362 ja lk. 370 j.

2. Samas, lk 379.

erapooletut abi siis erapooletusega kooskõlalises, kui seda võimaldati mõlemale poolele võrdselt. Tänapäeval see ei ole enam lubatud, vaid erapooletuse kohustus keelab igasuguse aktiivse või passiivse koostöö sõdijatega.¹⁾

Teiselt poolt nõuab erapooletuse kohustus mõlemate sõdivate poolte võrdset kohtlemist viisugustes soodustustes, mis ei puutu otseselt sõjalistesse toimingutesse ja mida erapooletu oma äranägemise järgi võib sõdijale võimaldada või mitte. Muna näitena rahvusvaheline õigus ei keela erapooletu riigi kodanikel varustada sõdijaid hariliku kaubanduse teel relvade ja sõjavarustusega, võib neid seda lubada või mitte, aga sel juhul ta peab talitama ühtlaselt mõlema sõdiva poole suhtes. Nõu näitena kui erapooletu lubab ühe sõdiva poole sõjalaevadel tema priise erapooletutusse sadamatesse, peab ta sama soodus-

1. Oppenheim, lk. 381j.

tuse tegema ka teisele poolele. ¹⁾

Erapooletuse tavilikele sammuile korraldamise jätkab rahvusvaheline õigus iga riigi ära nägemise hoolde. Protseeduri hõlbustamiseks on riigid loonud nationaalsed erapooletuse seadused, mis määravad riigi ametnikele ja kodanikele käitumist neutraalsuse olukorras puhul ja astuvad riigi erapooletuse-teatega automaatselt jõusse, kuna nad rahu ajal jäävad latentseks. Need seadused põhinevad rahvusvahelise õiguse põhireeglitele ja on nende täpustamiseks ja maksimaalseks siseriiklikus ulatuses, kuid tihti lähevad nad kitsendustes rahvusvahelise õiguse väärustest kaugemale, nagu näitab Briti Foreign Enlistment Act aastast 1870. ²⁾

Riikide erapooletuse-seadused korraldavad harilikult ka erapooletuse kaitse üle astumiste vastu. Neutraalsuse riksumine erineb

1. Oppenheim, lk. 382.

2. Sahas, lk. 375 jf.

rahuaegsest territoriaalse üleuvõime õiguste riik-
kumiseest. Rahu olekomas võib riik oma üle-
võime riikumisele vastu panna, aga võib se-
da ka tegevata jätta. Erapooletuse korral
sõjas on neutraalriik aga kohustatud riik-
sugustele riikumistele kõigi oma võimalikke
de vahenditega vastu astuma, sest vastasel kor-
ral leiaks aset ühe sõdiva poole soodusta-
mine õigusvastase sallivuse läbi.¹⁾ Kui era-
pooletu riik ei suuda oma taakistamisepohus-
kust sõjajõu näivuse tõttu täita, peab ta
nõudma heastegemist; kui ta seda ei nõua,
annab ta kahjukannuatavale sõdivale poolele
õiguse võtta ette karistussomme. Erapooletuse
kaitser ja läbiviikimise neutraalriigi poolt ette-
võetud jõusommeid ei tähenda sõjalisi toimen-
gid ega too endaga kaasa ka sellekoha-
seid tagajärgi.²⁾

1. Oppenheim, lk. 441.

2. Baumas, lk. 387.

Erapooletus on riikidevaheline õigussuhe; erako-
 danikkudesse puudub erapooletuse tähtsine ainult
 seetõttu, kui riik neid siseõiguse alusel selleks
 nõustab. Riik on oma erapooletuse olemasolu-
 ses harilikult vaba. Erandid on need riigid, kes
 on tehes või osalises territoriaalses ulatuses
 rahvusvaheliste lepingute põhjal nõustatud er-
 pooletest pidama. Niisugusel korral on tegevi-
 alaline ehk isoleeritud erapooletusega ehk neutra-
 lisatsiooniga, vastandina institutsioonilisele
 erapooletusele. Alaline erapooletus võib käi-
 ra ainult territooriumi mõne osa, nagu näiteks
 rahvusvaheliselt tähtsate väinade ja suurte ka-
 nalite, kui ka laienema pürkumise kohta.¹⁾

Teised erapooletuse liigitamise alused, nagu
 näiteks harilikus ja relvastatud erapooletus,
 onavad nagu ka liigitamine täielikus ja
 kvalifitseeritud erapooletuses veel ainult aja-
 loolist tähendust.

1. Nrd. Oppenheim, lk. 368 j.

2. Rapooleetuse õiguse kujunemine meresõja kohta.

Rapooleetute õigused on kujunenud teravaks küsimuseks eriti meresõjas. See on tingitud juba meresõja erilisest iselaadist. Sõja eesmärk maal on võita vaenlase sõjavägi ja okupeerida tema territoorium. Meresõjal on aga peale otsese rünnaku ja kaitsesmärkide veel laiem ülesanne - nõrgendada vastast, teda võimalikkudest abivahetusest isoleerides.¹⁾ Selline vajanduslik analüüsamine on juba 15. sajandist peale saanud meresõja esmajärguliseks eesmärgiks.²⁾ Nagu Wehberg rõhutab, on sõjalaevast

1. Oppenheim, lk. 216

2. Jessup, Neutrality, I, lk. xi.

tiku peamiselt ülesandeks mitte niivõrd territooriumi kaitsmine resp. ründamine kui just merekaubanduse ülalhooldmine resp. tõkestamine.¹⁾ On mõistetas, et sellistel asjaoludel ei avaldata survet ja kitsendusi mitte ühes vastasele, vaid ka neile, kellest ta ära loigatakse, see tähendab ka sõjast eemale jäätud riikidele.

Kuni keskajani ei esinenud märkimisväärseid sagedeid mingitest õiguslikest regulatsioonidest meresõja kohta. Samuti ei olnud kujunenud kindlaid õigusi erapooletute meresõjale sõja ajal. Sõda oli niikästi maal kui merel hävitussõda, milles ei tuntud vahet sõdija ja erapooletu vahetuse vahel.²⁾ Nüüguine anarhiline olusolukorras muutus riikidele eriti rõhuvaks, kui keskaja teisel poolel Euroopa ülemeresuhted tihenesid ja muutusid kaubandusele üha olulisemaks. Et kõrvaldada alatasaseid vastastikkuseid kättemaksuante

1. Wehberg, lk. 3-4.

2. Samas, lk. 16.

meredel, hakati kasulikkuse huvides sõlmima leppeid riikide vahel, eesmärgiga kindlustada sõjast eemale jäämise korral lepinguosaliste merelükkemisele ja kaupadele julgeolekut. Numbes aastal 1370 fikseeriti kujunenud õigustavad Barcelonas koostatud määrustikes „Consolato del Mar,“ mis reguleeris prüsiõigust Nahe mere pirkonnas. Selles määrustuses, et erapooletute riikide laevad peavad merel jääma puutumatuks, samuti erapooletute varandused ja kaubad, ka siis kui nad tabatakse vaenulike riigi laeval. Naenlase varandusi ja kaupu võib aga alati ära võtta, ka siis kui nad asuvad erapooletul laeval.“¹⁾

„Consolato del Mar“ reeglid ei leidnud veel üldist omaksvõtmist, kuid neid rakendati juba 14. ja 15. sajandil mitmetes riikide vahelistes lepingutes. Mitmesuguste kitsenduste, muudatuste ja pehmenduste vahelduses püüsid „Consolato del Mar“ põhimõtted erapooletute varanduste kohtle-

1. Oppenheim, lk. 218 j.

nisel ligi viis sajandit. Teisens tähtsamaks tavaks oli Madalmaade reegel, et lipp katab kaup, s.t. et naenlase kaubad erapooletul laeval lastakse vabaks, kuna naenlase laeval võib ka erapooletud kaubad ära võtta. Kõige kauem pidas „Consolato del Mare“ priisioiguse põhinõudest kinni Inglismaa, nimelt Krimmi sõja alguseni a. 1854, tehes aga erilepingute alusel ka erandeid.

„Consolato del Mare“ reeglid riivasid tunduvalt erapooletu laevanduse huvi, aga erapooletutele kaupadele jätsid nad suured vabadused. See asjaolu muutus sõdijatele peagi tülikaks, kuna erapooletud võisid naenulikse pooli taandamatult koostada sõjaväestusega. Pehle juhiti tähelepanu juba uue aja algul, kui mõned riigid müüsid sõjaväestust kristluse ja Euroopa peanaenlastele türklastele. Katoliku kiriku eestvõttel fikseeriti leppeliselt kaupade nimestikud, mille juurdevedu türklastele oli valjude karistuste

ähvardusel keelatud. Need esimesed sõjalise kon-
 terbandi nimestikud püüdnud peamiselt raski
 ja nende valmistamises taviliku toorainet rau-
 da.¹⁾ Sõjalise konterbandi keeldu raskendavad
 narsti kõik mererüügid. Teoreetiliselt vaatab konter-
 bandi esimesena Hugo Grotiuse, tehes vahet kolme
 liiki kaupade vahel: 1) artiklid, mis (vähem rask-
 vad) on ainult sõja otstarbeks ja on seega abal-
 ti konterbant; 2) need, mida ei saa kunagi
 kasutada sõja tarbeks ja mis pole kunagi
 konterbant; 3) artiklid, mis (vähem raha, noor,
 laevad, laevavarustus) on kasutatavad niihästi
 sõja kui ka rahu tarbeks ja mis on või ei
 ole konterbant vastavalt igakordsele juhuale.²⁾
 Kuni 20. sajandini on konterbandi määrused jää-
 nud selle vahetegemise juurde absoluutse ja
 relatiivse konterbandi ning vabakauba vahel,
 kuid ajaajooksul on sõjatingimuste ja käituste

-
1. Jessup, *Neutrality*, I, lk. 7.
 2. Oppenheim lk. 480.

muutustega tekivad olulisi laiendusi Naenlasele sihitamisena keelatud kaupade nimestikus.

Sõjakontebandi ja prisiõiguse reeglid on kõige energilisemalt rakendatud Inglismaa, mis on kema saarelise asendi poolt ettekirjutatud sõjapidamisviisi ja tugevaima mereriigi positsiooni arvestades ka täiesti loomulik. Erapooletute õiguste resolutsioonid kaitsjad on olnud Euroopa kontinentaalriigid, mis on nende olusordi arvestades samuti loomulik. Korduvalt on nad avaldanud kooskõlastatud vastuseisu Inglismaa prisi- ja konterbanditavade vastu, kahel korral-nn. 1. ja 2. relvastatud erapooletusega aastail 1780 ja 1800 - ähvardades oma õiguste kaitses vält ja panna ka ühist relvastatud jõudu. Kuigi neil sammudel ei olnud olulisi reaalseid tulemusi, tähendasid nad erapooletuseõiguse arengi suurt edu. Esimest korda seati siin energiliselt üles nõue, et üksik riik ei tohi maa

panna oma suvalist meresõjaõigust ega püüdnud ka
vastavale eraldi-lepingutega, vaid et meresõja õigus
peab vastama ka laiemale riikideühiskonna huvi-
dele.¹⁾

Relevantid erapooletuse kokkulepetest osa-
võtnud riigid ei loonud veel õigusnormistikke, mis
oleks võinud saada laialdase rahvusvahelise mere-
õiguse seadustikuks. Koodeni oli mitmel suverään-
il küll kavatsusel, aga ei saanud rahjuss veel
teoks.²⁾ Alles 1856.aasta aprillis, Pariisi rahukon-
verentsi järel, otsustasid koosolevad delegaadid, ar-
vestades et õiguste ja kohuste selguselus meresõjas
tekitab erapooletute ja sõdijate vahel arvamiste
lahkuminekuid, „katsuda rahvusvahelises läbi-
käimises sisse tuua ses suhtes kindlaid põhimõt-
teid.“³⁾ Allakirjutanud esindajad ei loonud vor-
milist lepingut vaid fikseerisid deklaratsiooni ku-
jul 4 tähtsamat põhimõtet: 1) kaaperdus on ja

1. Ind. Wehberg, lk. 34

2. Samas

3. Tsit.: Püip, Rahvusvahelise õiguse süsteem, lk. 251.

jääb lõpetatuks; 2) neutraal-lipp katab vaenulist rau-
 pa, välja arvatud sõjakontreband; 3) neutraal-kaup,
 välja arvatud sõjakontreband, ei ole kinnipeetav
 vaenulise lipu all; 4) blokaad, et olla kohustatud,
 peab olema efektiivne, s.o. üleväl peetud küllal-
 dase jõuga, et tõesti takistada juurdepääsu vaen-
 lase rannale. Nõrreldes regulatsioonidega eelmistest
 aegadest on Pariisi deklaratsiooni määrused väga li-
 beraalsed. Sellepärast on deklaratsiooni tunnustanud
 enamik maailma mererüike ja dokument on jää-
 nud rahvusvahelise meresõjavõiguse ühese allikaks
 kuni tänini. Deklaratsiooni puuduseks on see,
 et ta normeeris küll antud momendil kõige tur-
 givamalt lahendust vajavaid, aga mitte kõiki
 ega ka enamikku meresõjavõiguse suhteid.
 Mitte ainult ei jäänud üldse puudutamata väl-
 jasperal prüsi- ja blokaadiõigust tekkivad suhted,
 vaid määramata jäid ka nimetatud aladel
 üldpõhimõtete raamides vajalikud üksikasjalised

normid. Selleks kõigeks pidid riigid veel jatka-
ma endiste õigusallikate kasutamist: taravõigust, su-
valist otsustamist ja kitsamaid rahvusvahelisi kok-
kuleppeid.

Nisuguse olukorra juures ei jäänud ka
19. sajandi teisel poolel erapooletuse alal õigus-
konfliktid tekkimata. Rahvusvahelise õiguse seis-
kohalt oli neil konfliktidel positiivne tähtsus, sest
nad osutasid seniste normide puudustele. Näiteks
"Alabama"- juhtum aastast 1862 viis Inglis-
maa ja Ühendriikide vahel nn. Washingtoni
reeglite ülesseadmisele a. 1871, millega vahetoh-
tuseliselt reguleeriti erapooletus olukorras õigu-
sesestast käitumist teise vastu sisetud sõja-
liste toimingute soodustamisega. Üldse andis Põh-
ja-Ameerika kodusõda põhjust paljude juht-
tude vahetohetuselise lahendamisele, aratades
avalikkuse tähelepanu rahvusvahelise õiguse
suhtes ja suures määral edustades selle eda-

siarengut.¹⁾ Nende üksikjuhtude rajal kujunes kindel anglo-amerika tavapärgus meresõjas, millele näitena inglased maailmasõjas toetusid väga tihti.

Suure katse meresõjapärguse kodifitseerimiseks üldise sõjapärguse raamides võttis ette Haagis II rahukonverents 1907. aastal. Komisjonide kaavas oli töötada välja normistunud meresõjapärguse kogu ulatuses, aga just kolmes kaaluvamas osas jäid pingutused tulemusteta: blokaadi, konterbandi ja piisipärguses. Nüüd aga saadi läbi viia kokkulepped mitmetel teistel aladel, nende hulgas ka erapooltusepärguses kitsamas mõttes. Lahitises jäänud küsimuste otsustamiseks kutsus Inglismaa tähtsamate meremägede esindajad Londonis kokku (1908/09), kus õnnestus koostada normistunud ka blokaadi-, konterbandi ja piisipärguses. Haagis reeglitele anti üksikute konventsioonide kujul, kuna Londonis koostatud

1. Wahlberg, lk. 49.

määrused avaldati vaid deklaratsioonina, nagu see oli toimunud ka Pariisi konverentsil a. 1856.

Alaagi raskavad konventsioonid koos Londoni ja Pariisi deklaratsioonidega moodustavad tänapäevase rehtiva lepingulise meresõjajõuuse normistiku. Selle jõusjõud ei ole küll absoluutne, sest riigid pole teda kõigis osades ratifitseerinud. Näiteks Inglismaalgi keeldus ülenõuda Londoni deklaratsiooni siduvast tunnustamast, leides ta liigsel määralt kitsendavat riigi elulisi huve. Inglismaa loiakse tagajärjel ei ratifitseerinud Londoni deklaratsiooni ka teised riigid. Samuti pole kõikide riikide poolt ja täies ulatuses heaks kiidetud ka Alaagi meresõjajõuusele puuduvad konventsioonid.¹⁾

Maailmasõda pani rehtiva meresõjajõuuse raskele proovile, kuna siin rohkem kui kunagi varem põrkasid kokku merelised huvid ja kuna sõjameetodid merel suurel määral täienesid ja

1. Vrd. Barklay, lk. 60j.

muutusi, mis lõi senises õiguses ettenähtamatuid olukordi.¹⁾ Sõja puhkemisel avaldasid sõdijate valitsused kavatsust võtta meresõja aluseks Haagi ja Londoni konventsioone määrused, omapoolele reserveeritud muudatuste ja täiendustega lepete ratifitseerimata osades ja eeldusel, et kõik sõdivad toimivad samuti.²⁾ Neid vasti toimus just viimase reservatsioonil alusel muutus valituste seisukohtades. 1915. aasta detsembris väideti Inglise Ülekojas, et Londoni deklaratsioon „on rahvusvahelise kohustuse instrumendina surnud“. Sellele järgnes 1916. aasta juulis Briti valitsuse korraldus, et priisijurisdiktsiooni aluses ei tule enam pidada Londoni deklaratsiooni.³⁾ Samuti kui Briti lahkusid deklaratsiooni aluselt ka teised sõdijad, alles tihedas sõltuvuses oma vastaste ja liitlaste käitumisest. Haagi konventsiooni

1. Garner, II, lk. 452 jf.

2. Garner, I lk. 30 j.

3. Samas, lk 32.

subtes siiski niisugust abrogatsiooni ei toimitud.

Londoni deklaratsioonist lähtumine ei tähendaud iseendast suurt hädaohtu erapooletute puhul, kuna abrogeeritud seaduste asemel astusid kindlad tavaõigused. Kriitilises meelestatas erapooletute seisukord, kui Saksamaa ja Inglismaa algasid püüvatud kaubandussõda vastastikkuste, järgist õigevate repressaalide alusel. Need sündused, millele eest väga suurem selitas just erapooletute kaubandus pidi maksma (ameeriklaste hinnangute järgi hävines maailmasõja perioodil meresõjas erapooletute varandusi umbes 1,3 miljardi dollari eest),¹⁾ ei näidanud seevõrra enam rahvusvahelise õiguse süsteemi puudusi erapooletute õiguste kaitsmises kui just rahvusvahelise õiguse kui niisuguse ebapädevust suuremate jõu-konfliktide reeglitanemisel.²⁾ Sellepärast võttis rahvusvaheline õiguse teadus pärast maailmasõda

1. Jessup-Turlington, *Neutrality*, III, lk. 150 j.

2. Samas, lk. 152.

teise suuna, kui tal oli olnud seni: sõjavõitluse täpsa reeglitanise asemel sõjapõhjuste ja sõjavõimaluste kõrvaldamine suure rahvusvahelise koostöö alusel.

Rahvasteliidu ajajärgul ei toimunud vastavalt ka suuremaid edusamme erapooletuseõiguse traditsioonilises kujunemises. Aluseks jäid edasiseks lepingulised allikad — Haagis konventsioonid ja Pariisi ning Londoni deklaratsioonid ühes Rahvasteliidu pakki täiendavate sätetega; selle kõrval maailmasõjas ülivikastunud, aga ka komplitsarunud karvaõigus. Olulisemalt soodustasid maailmasõja kogemused erapooletuseõiguse doktriini arengut. Selles suhtes on suur edasiviiv osa olnud rahvusvahelistel õigusteaduslikeudel ühingutel, millest Euroopas on väljapaistvaim Institut de Droit International ja Ameerikas American Society of International Law. Briti Ameerika Trad-lasi on erapooletuseõigus sügavasti huvitanud, sest küsimus on veile ka poliitiliselt esmajär-

gulise tähtsusega. Selvustatud teadusliku ühingu eest-
võtteb loodi seal silmapaistvaist rahvusvahelise õigu-
se tunnustat lai organ, mis pidi arvestades maailma-
õiguses saadud kogemusi ja ilmunud puudu-
si kodifitseerima parandatud normeid eriti era-
pooletüüsiõiguse alal. Organ on oma ülesande
na lõpule viinud, avaldades teise osa oma kon-
ventsiooniprojektist, erapooletüüsi õiguste ja kohuste
kohta mere- ja õhusõjas, 1939. aasta juulikuus.

1939. aasta sügisel Euroopas puhke-
nud sõjas rakendati kohe algusest peale mere-
ja majandussõjalisi kitsendusi täie valjusega.
Mõlemad pooled loobusid nagu maailma-
sõjaski kokkulepitud meresõjaõigusest. Inglismaa
asus oma harilikule tavatavusele, mis on rõhu-
tatult vahi erapooletüüsi õiguste vastu. Maailma-
sõja kogemustest võttis Inglismaa tavitusele
need järelevalve protseduuri kõlbatused, mis
1914-1918 järkjärgult väljajätkusid, nii et tek-

miliste kergenduste suhtes lähed meresõja praesis ja erapooletute kohtlemine seal edasi, nehu maa ilmasõjapraegne tase tõusis. Õigustlikult ei ole Inglismaa aga teinud erapooletuile mingeid nõõndusi, vaid ta võlled on äravahetamiseni samsugused.

3. Meresõja piirkonnad.

Erapooleitud riikide õigused sõjas on olulises ulatuses määratud sellest, kas nad tekivad sõjapiirkonnas või väljaspool seda. Laasõjas saab vahet teha ainult kahe piirkonna vahel: sõdivate riikide territooriumid ja sõjast eemale jäänud, erapooleitud piirkonnad. Sõjategevus ja selle ettevalmistamine on lubatud ainult sõjavahemeras olevate riikide territooriumidel ja mille juurdekuuluvatel aladel, kuna erapooleitud alad peavad jääma igasugustest sõjalistest toimingutest ja kitsendustest puutumatuks. Meresõjaõiguses on olukord

selles mõttes komplitseeritum kui maasõjajõuõiguses, et
siin lisaneb võitlevate poolte ja erapooletute ri-
vide territooriumidele veel kolmas eriline ala:

Kaugel suuremat osa merele kogupinnast moodus
Aad lahtine meri, mis on väljaspool ühegi riigi
ülevaldust ja õiguslikult üheväga vaba kõigile.

Rahvusvaheline õigus tunnistas ka ulgu-
mere sõjapiirkonnaks, kuid mitte samasugusel mää-
ral kui vaenuline poolte ülevaldust alla kuu-
luvaid merealaid. Eriti peavad ulgumerel maks-
ma jääma erapooletute riikide õigused. Täies-
ti sõjapiirkonnast välja jäävad erapooletute
riikide territooriumi alla kuuluvad need ja
rahvusvaheliselt erapooletus tunnustatud mere-
alad.¹⁾

Õiguslik vahetegemine ulgumere ja ran-
narikide ülevaldust alla kuuluva territoriaal-
mere vahel sai alguse 17./18 sajandil. Panna

1. Oppenheim, lk. 85 jj.

riiba laiuse kindlaksmääramiseks ei oleud esialgu kindlaid norme, vaid seda tehti umbmääraselt, näiteks silmapäiri või kahurilaske ulatusega. Viimasest normist arenes välja tänapäevane kõige üldisemalt kehtiv korraldus, mis määrab territoriaalvete piiriks riigi välise rannajoonega paralleelse 3 mere miili kauguse joone. See määrus ei ole aga kaugeltki üldine kõigi riikide juures, vaid mõned riigid nõnavad omale territoriaalriiba kuni 12 mere miili laiuses (Portugal ja Leedu).¹⁾ Peale selle on kujunenud mitmesugused eritsoonid, kalapüügi, tolli, jurisdiktsiooni jne mõttes. Territoriaalvete ulatuse kindlaksmääramine on iga riigi siselõiguse asi ja rahvusvaheline õigus pole seni suutnud saavutada kokkuleppelist ühtlust. Muid liialdatud nõudmistel võib olla faktiliselt tagajärjeks, et neid teiste poolt ei respektierita,

1. Vrd. Vanselow, lk 175-176.

sellepärast on territoriaalmerelaine väärarvusel ilme-
ne tendents ühtlustada 3-ke meremiili, eeskätt eu-
ropaalusõigusliku territoriaalmerelaine suhtes.¹⁾ Skandinaa-
via riigid (ja ka Rootsi) on määranud territoriaal-
merelaineks neli meremiili ja väiters Rootsi pa-
ri maailmasõjas oma nõuded selles ulatuses ka
tegeliselt maksma.

Territoriaalmeri on osa riikliku terri-
tooriumist, kuid riigi ülemvõim tema kohta on
püüdnud lepinguis ja üldrahuvahelises õiguses et-
tevähtud kitsendustega. Territoriaalvetest erinevad
õiguslikult merealad, mis on seletud ühe riik-
liku territoriumiga, olgu siis kas ainult ma-
territoriumiga või territoriaalmerega kaasaarva-
tult. Nende nn. sisesete hulka kuuluvad sise-
mered, väheha või kahekordse territoriaalvõime
lainelise seundmega lahed, sadamad, reidid, laeva-
tatarad jõed, kanalid ja järved. Sisesete kok-

1. Nanselow, lk 177.

ta kehtib sama määres kui territoriaal mere kohta, et neid ei ole lubatud teha sõjapirkonnaks, kui neid valdab riik on sõjas jäänud erapooletuks. Missugune õiguslik erius sisetelt ja territoriaal mere vahel on, ei ole tänapäevases rahvusvahelises õiguses veel selgesti otsustatud.¹⁾

Osa neepinnast, mis ei kuulu ainult ühe riigi territoriaalülempöime alla ning, mis on ühenduses ookeaniga ehk peaveemassiga, nimetatakse algumereks ehk lahtiseks mereks.²⁾ Sõjaliste toiminguete asetleidmisel võib algumerel kujuneda tsoone, kus tavaliselt maksivad õiguse ja julgeoleku määruised muutuvad. Nagu espool märgitud, võib algumeri kogu ulatuses moodustada sõjapirkonna, s. o. pindala, kus sõdivad pooled võivad ette valmistada ja teostada sõjatöiminguid üksteise vastu.³⁾

1. Vrd. Vanselow, lk. 174 j. j.

2. Püp, lk. 185.

3. Oppenheim, lk. 85.

Sõjapiirkonnast laiemas mõttes tuleb eraldada piirkond, kus poolte vaenulikkused tegelikult aset leiavad, nn. sõjateater, sõjakoos ehk sõjaväli.¹⁾ Selles regioonis sunnivad sõjalised kaalutlused pooli tihti sammudele, mis kitsendavad ulgumisel kaasõigustatud riikide õigusi ja julgesolekut, näiteks miinitõkete illeskadmisele, teravale kontrollile jms. Mõeldne meresõja praaxis tähistab sõjakoosi - olukorda tihti väga laias ulatuses ja valjus mõttes, nagu talitasid näiteks Inglismaa 1914. ja Saksamaa 1915. aastal, ohustades erapooleliste liikumist määratusmurtel pindaladel. Mõlemad pooled põhjendasid oma sammu repressaalide õigusega, samuti Saksamaa oma hulga kaugeleulatuvat sammu 1917. aastal, kuulutades Briti saarte ümbrese keelatud kooviks (Sperrgebiet), kus iga tabatavat laeva koheldakse vaenuliku laevana.²⁾

1. Oppenheim, lk. 85.

2. Vrd. Garner, I, lk 332-339.

Kuni 20. sajandini püüdes meresõja piirkond peamiselt ainult merepinnaga; woodsas sõjapida-
mises on see laienenud ka vertikaalsuundades, ühelt-
poolt allveesõja tarvituselevõtmega, teiselt poolt merepin-
na kohal asuva õhuvõrvi kasutamiseega sõjatribu-
guteks. Nõustavalt kehtivad tänapäeval meresõjaõiguse
reeglid ka seniste merepiirkondade all asuval veel
ja kohal asuval õhuvõrville.

Rahvusvahelise erapooletuseõiguse ülesanne
meresõjas on korraldada erapooletus jäänud
riikide õigussuhteid kõigil merealadel, nii erapoo-
letu oma territoriaalvetes, algumisel kui ka sõ-
dijate ja teiste erapooletute merelisel territoori-
umil. Nõustavalt nende piirkondadele on käes-
olevas töös tehtud ka ainejaotus. Lähtudes de-
finitioonist, et erapooletus tähendab ühe riigi
mitteosavõtmist kahe või mitme riigi vahel tek-
kinud sõjast, langeb erapooletuse õiguses peavõtte
erapooletu riigi käitumisele ja õigustele riigi omal

territooriumid, kes riike on õigustatud ja kohustatud oma erapooletust kõigi oma ülemvõimu valenditega keostama. Rahvusvahelise õiguse illdraaamatutes on erapooletuseõigust tihti käsitletud ainult selle ala piirides. (Näit. ka Piip, lk. 314-319 ja Wehberg, lk. 394-456). Suhete käsitlemine sõjajätkokonnana lubatud merealadel kuulub sel juhul sõjaõiguse alla ja erapooletute õigusteks sõjajätkokonna aladel oleksid kitsendused sõdijate merisõjaõiguses blokaadi, priisi, konterbandi ja visitatšioni õiguste suhtes. Teised autorid (näiteks Oppenheim ja Vanselow) käsitlevad erapooletuse all erapooletute õigussuhteid, nende õigusi ja kohuseid kõikidel merealadel ja vaatlevad sõdijate õigustele näiteks ulgumerele nagu kitsendustele erapooletute vabaduste kahjuks. On õige rõhutada erapooletussuhteid jätkokonnas, kust erapooletu hoiak lähtub, kus ta aktiivne ja püsiv on ja kus ka hoiaku püsivuse või lau-

genuine otsustamise leiab. Montebandi- ja blokaadiõigus on omaltele laiad küsimused ja nende üksikajadesse tungimine ei ole erapoolelise õiguse käsitlemisel tavilik.

4. Suhted erapooltu riigi territoriaal- meres.

Erapooltute riigide õigused ja kohused erapooltuse ülevõltsimises omaenda territoriaalvetes on fikseeritud Haagis II rahukonverentsi III konventsioonis. Meigi see konventsioon on mitme määrava mereõigi poolt ratifitseerimata (näiteks ka Inglismaa ja Itaalia poolt, kes ai-
nelt signeerisid) või on ratifitseeritud teata-
mate reservatsioonidega (näiteks Saksamaa, Jaa-
pani ja Ühendriikide poolt) on ta põhidokumendi-
ks, mille alusel on korraldatud era-
pooltuse suhteid kõigis hilisemais sõdades.¹⁾

1. Nrd. Vanselow, lk 172.

Peale selle on erapooletuse õiguse allikaks ka selles
 allaosas suurel määral tavaõigus, sest konventsio-
 on ei saa fikseerida kõiki üksikasju. Riikide en-
 di poolt välja antud ratsionaalsed erapoo-
 latuseseadused toetuvad oluliselt kaagi konvent-
 sioonile, täpustades selle reegleid ja neid osa-
 liselt kohandades riigi maa-alalistele ja ri-
 gikaitsealistele tingimustele. Suurel määral lange-
 vad meresõja-erapooletuse põhimõtted kokku era-
 pooletuse-õigusega maasõjas (kaagi sama konve-
 nentsi v konventsioon), aga esineb ka olulisi lah-
 kuminekuid.

Oma esimeses artiklis annab konventsioon
 erapooletuse põhinõude, määrates et sõdivad ri-
 gid on kohustatud tunnustama erapooletute
 riikide suveräänsed õigusi ja loobuma era-
 pooletul territooriumil või erapooletutes vete-
 igasugustest toimingutest, mis moodustaks neid
 toiminguid taluvate riikide poolt nende era-

pooltuse mitteäitwise. Artikli sõnastus on üksmeelne, et temast nähtub: 1) lubamatud toimingud on esimesed erapooltu riigi tegevõime vastu ja 2) nende osetleidmine erapooltus vetes moodustab neutraalriigi poolt mitte-erapooltu samuue kaaljukannatava riigi vastu. Järgnevad artiklid määravad lähemalt, missugused toimingud tähendavad erapooltuse rikkumist territoriaalvetes. Artikkel 2 esitab nendena kõigepealt vaenulised artikid, selle hulgas ka kaubalaevade kinnipidamine ja järelvalve teostamine; art. 3 määrab, et neutraalriik peab oma juristiktiooni piirkonnas kinnivõetud prüsiede vabastamises tegema kõik, mis tema võimuses ja nõudma ka juba äraüidud prüsiede vabastamist. Need kolm artiklit kuuluvad kokku ja nende esmäik on takistada sõjalisi toiminguid väljaspool lubatavat sõjapiirkonda. Läänuute grupp vastab maa sõja erapooltuse-õiguse vastavale reeglile kaasgi

I konventsioni 1. artiklis. Ileresõjaproovis on neid erapooletusõiguse norme väga sagedasti rikutud. „Tuleb arvestada, et vaenlase sõjalaeva hävitamise nõudapääsematu rindamine saab ikka jälle olema küllalt meelitat, et põhjustada¹⁾ niisugust erapooletuse rikkumist,“ märgib Vanselow. Kulgalisi ülestunni ei ole toimitud mitte ainult sõjalise arutluse algamisega või jätkamisega erapooletul territooriumil vaenuliste liikuvate üksuste vahel, vaid ka miinitõrkeid on pandud neutraalsetesse vaenlase sõjajõudude või kaubalaevade läbiotsimise taksistamiseks. Need loolimatumalt on sõdijad talitanud priisimise keelu suhtes.

Teine rühm Haagis ^{xiii} konventsioni määrusi keelab sõdijatele sõjaaegse iseloomuga tehuspunktide loomise erapooletute territoriaalpiirkonnas, siin samuti ühtlaselt maasõjaoiguse normidega. Artikkel 5 määrab, et sõdivatel riiki-

1. Op. cit. lk. 187.

on keelatud teha erapooletutest sadamatest ja
 vetest mereoperatsioonide baase vaenlaste vastes,
 eriti sinna üles seada radiotelegraafi jaamu
 või sisseseadeid, mis määratud teadete vahetamiseks
 maal ja merel. Artikkel 4 määrab, et sõdima riigi poolt ei tohi luua ühtki piisikohust
 erapooletul territooriumil või laeval erapooletuis
 vetes. Baaside loomise keeld on pärit Washingtoni
 reeglitest a. 1871, ilma et konventsiooni baasi mõistet
 lähemalt oleks piiritletud. Inglise ja jaapanlased nõudsid
 konventsil, et tuleks keelata ka siite ümberlaadimine trans-
 portlaevalt sõjalaevale neutraalvetes, kuna see
 käib baasi mõiste alla. Konvents ei olnud aga
 selle avamisega nõus, sest see oleks väga soodustanud
 inglasi, kel oli palju oma merebaase. Seejärel nähti ette
 ainult üks juttum, mil keelata sadama tingimata baasiks
 muutub, kui seal seatakse üles radiotelegraaf ainult

sõjapidaja sõjaliseks ettevalmistamiseks.¹⁾ Maailmasõja ajal tuli sõjajärgel siiski laasi mõiste praktiliselt lähemalt piiritleda, millejuures Inglismaa meesti oma konverentsil võetud seisukohta läbi viis, saades enamiku erapooletute nõusoleku kohelda sõjalaevade "kaugvarustamist" teatavaid transportlaevu samasuguste kitsendustega varustuse saamisel kui sõjalaevugi.²⁾ Ühendriigid määrasid näiteks 1914. aasta septembris: "Operatsioonibaas sõjaväele sõjalaevadele leiab aset, kui neid sõjalaevade rütmilise või muu varustusega varustatakse peale sõja algust rohkem kui üks kord kolme kuu jooksul, ja nimelt kas otse, või tenderlaevade abil või sõjaväe poolt ehk ka erapooletute kaubalaevade abil, mis toimivad tenderlaevadena."³⁾ Lerebaaside moodustamiseks kitsendusi määras muide ka Kaagi XIII konverentsioon, ühendriikide

1. Püj, lk 318.

2. Vanselow, lk. 200.

3. Tsit. Vanselow, samas.

ses mereväeõiguse normeerimisega.

Konventsiooni artiklid 6, 7 ja 8 normeerivad sõdivale riikidele erapooletute isikute poolt varustuse toimetamist. Artikkel 6 määrab, et sõjalaevade, laskekoona ja igasuguse sõjamatjajali oskokohe või kaudne üleandmine erapooletu riigi poolt sõdivale riigile on keelatud; artikkel 7 annab erapooletule riigile õiguse lubada sõjariistade, laskekoona ja muu sõjamatjajali eraväljavedu ja -transiiti sõdivaise riiki, (ühtlasi jättes õiguse seda ka keelata, vaidival eeldusel, et keeld toimub võrdsete õigustega mõlemale sõdivale poolele); artikkel 8 nõuab, et erapooletu riik peab kõigi abinõudega takistama oma jurisdiktsiooni piirkonnas igasuguse laeva täieliku või osalist valmisolekut või relvadega varustamist, mille kohta tal on mõistlikud põhjused arvata, et see on määratud ristlennuks või vaenulistele operatsioonidele kaasabiks riigi vastu,

millega ta on rahujalal. Artikkel 6 on täiesti sel-
 ge ja väljendab erapooletuse üht põhinõuet. Artik-
 lid 7 ja 8 aga seisavad näilises vastuolus, kuna
 esimene annab sõjaväestuse ekspordi vabam ilma
 litsendusteta, teine aga seda laial määral keelab.
 Oppenheim¹⁾ käsitleb mõlema artikli sisu järg-
 miselt: Erapooletu riik ei ole kohustatud keela-
 ma eraisikuid müüa relvastatud laeva wagu iga-
 sugust muudki sõjaväestust sõdivatele riikidele.
 Kuup kuulub sel juhul muudugi absoluutse
 kontrebandi alla ja kannab kätetoimetu-
 misel priisimise riisiko. Ka ei ole riik kohus-
 tatud keelama relvastatud laeva ehitamist
 või olemasoleva laeva relvastamist eraisikute
 poolt, kuigi oleks kindlasi teada, et laeva
 kavatakse mõnele sõdapidavale riigile müüa.
 Sest igaüks sõjamatijali produtseerimine
 toimub kavatsusega seda, ka sõdivatele riiki-
 dele, müüa. Teiselt poolt, keelu alla kuulub

1. Op. cit. lk 405j.

aga misuguse sõjalise kasutamise kohase lae-
na ehitamine, valmisseadmine või rehvastamine siis,
kui see toimub mõne sõdiva riigi tellimisel. Selli-
sel korral valmistab tellimisetähtaeg ette mereope-
ratsioonide vahendid, kuna laev võib peale
erapooltelt võetud lahkumist, nehitamist ja
sõjakoona pealevõtmist kogu harata teosta-
ma naenlikkust. Nüüsi muutus erapool-
tu territoorium loobis mereoperatsioonidele.
See vahetegemine, märgib Oppenheim, on mi-
dugi loogiliselt täiesti korrektne, aga ta
on siiski juukse-kava-lõhestav. Ta näitab ai-
melt, et erapooltelt võetud peaks nõud-
ma, et nad keelaksid oma alamaid müü-
mast sõdijatele relvi, laskekoona ja sellesarnast.
Kuid niikaua kui seda edu pole saavuta-
tud, jätkatakse ülaltoodud vahetegemist,
hooldamata tema juukse-kava-lõhestavat ise-
loomust. Artikkel 8 on konventsiooni võetud

"Washingtoni reeglite" hulgast, mis loodi kuul-
saksaanud "Alabama"-juhtumil lahendamisel
Inglismaa ja Ühendriikide vahel. Ka sellel
normideühikual on, muutatis mutandis, vasted
maasõja-erapooletuse õiguses.

Küsimus, kus erapooletuse õigus meresõjas
oluliselt erineb maasõja vastavatest määrustest,
on läbivõetav ja asümmeetriline erapooletuse terri-
tooriumil. Haagis I konventsioon keelab täie-
likult sõjajõudude läbiviimise erapooletust
maalast (art. 2) ja määrab sinna pelgupa-
ra otsima tulevad väeosad koheselt desar-
meerimisele ja interneerimisele (art. 11). Mõned
erapooletud riigid on täielikult või osaliselt
keelanud sõdivate postide sõjalavadege läbi-
sõitmise oma territoriaalvetest (näiteks Holland
1914. aastal emamaa vete ulatuses), kuid mi-
seguine keeld on harilikult maksimaalselt pandud
eriolukorras erandlike julgeoleku sammuks.

Naulik reegel rahvusvahelises õiguses ja tava-
 on läbisõidu vabadus, nagu see on määratud
 ka Haagi ^{XIV} konventsiooni 10 artiklis: niigi era-
 poolest ei loeta riivatus sõjalaevade jäso-
 divate piiside lihtsa läbisõiduga temater-
 ritoriaalvetest. Reegel ei sisalda ka nõuet,
 et niisugust läbisõitu peab lubama, vaid
 erapoolest võib talitada täiesti oma ära-
 hägenise järgi, seejuures aga mõlema pool-
 suhtes ühtlaselt. Maailmasõja tavade põhjal
 on natsionaalsed erapoolesteseadused täien-
 danud läbisõidu määrust nite üksikreeglitega,
 mis määravad nne sõjalaevahiigi, allveelae-
 nade läbisõidutinginusi. Norra ja Rootsi keela-
 sid 1916. aastal täielikult sõdijate allveelae-
 nade viibimise ja läbisõitnise oma territoriaal-
 vetes ja teatasid Haagi ^{XIV} konventsiooni art.
 27 sätete kohaselt oma määrustest Rootlandi
 valitsuse kaudu, andes seega nalle kestva ise-

loomu. 1917. aastal keelas ka Hispaania allveelaevade tuleku Hispaania ja Marokko rannavetesse.¹⁾ Hilisemad rahvusvahelised seadused on kas talitanud sama valjusega (ni ka bestij),²⁾ või on määratud, et allveelaevade läbisõit peab toimuma pealveel.

Rahvusvaheline õigus võib alda erapooletult lubada sõdijate sõjalaevadel kasutada nende sadamaid ka pelgupaigana mereraskuste või vaenlase eest vajule sõitmisel ja teatavast ajast seal peatumisel, ilma et sellele järgneks laeva ja meeskonna internimine nagu maa-asüüli kasutamisel. «Põhjuseks on asjatu, et merel naadatakse kui rahvusvahelisele maanteele, et kõigi rahvaste sadamad on suuremal või vähemal määral rahvusvahelise mereliiklemise huvide teestuses ja et meresõidu tingimused teevad vajalikuks sada-

1. Natselow, lk. 220.

2. Nord. Õrap. korrald. sead. § 2.

mate teatava külaliskohuse kõigi rahvaste laevade vastu." ¹⁾

Sõdivate riikide sõjalaevade viibimine erapooletuis sadamais või vetes piiratakse 24 tunniga, välja arvatud kui vastava erapooletu riigi seadusandlus ei ole määranud seda teiriki või kui kaugemat peatumist ei kõva erilised põhjused (art. 12), niinelt avari, mere seisuvord (art. 14) või viivitus, mis tingitud määrustest laevade sadamast lahkumise järjekorra kohta (art. 16). Laev peab lahkuma niipea kui viivituse põhjus kaob. Normaal-peatusaeg 24 tundi on enamikult igalpool kujunenud reeglis, aga mitmed riigid on kasutanud konventsioonis antud võimalust erineva ajapikkuse määramiseks, näitens Saksamaa a. 1913 nägi ette 14 päeva, Venemaa 1911. aastal 7 päeva. ²⁾ Haagi regel ei määrata täpselt parandustens lubatavat aega, sellepärast

1. Oppenheim, lk. 417.

2. Nanselow, lk. 224.

on hilisemad rahvonaalsed seadused ka seda
määrust mitmeti täiendatud. Eestis kehtiva sea-
duse järgi ei anta paranduses aega üle 24
tunni juhul kui 1) on ilmne, et laeva eisa
seada mereõnnetuseks mõistliku aja vältel
või 2) kui avari on põhjustatud vaenlase sõjali-
sest tegevusest.¹⁾

Paranduste sehtes teeb konventsioo-
ni artikkel 17 kitsenduse, et avariidid võib pa-
randada ainult mereõnnetuse julgeolekus tar-
vilisel määral ja ei tohi mingil viisil suu-
rendada laeva sõjalist võimet. Paranduste
iseloomu määrab ära rapooletu ametkond.
See määrus kuulub kitsenduste hulka, mida ra-
pooletu riik peab tegema asuili ohtunud mere-
jõududele, et need ei kasutaks pelgupaika ope-
ratsioonibaasiks teise sõdiva poole vastu. Kon-
ventsioon võimaldab ka see teisi võimalusi baasi
kuivamiseks, takistades 1) sõjajõudude üheseg-

1. Rap. konv. sead, §4

set koondamist erapooletusse sadamasse, 2) sõjalaeva võimalust jälitada erapooletust sadamast lahkuvat vastase sõja- või kaubalaeva, 3) sõjalise varustuse või meeskonna käändamist, 4) kütteeainete ja toiduainete rohket pealevõtmist ristlemise faasis kui ka korduvat tagavarade täiendamist, 5) priiside paigutamist neutraalsadamasse.

Artikkel 15 järgi on sõeliva riigi sõjalaevade, mis samasegelt asuvad erapooletu riigi ühes sadamas või reididel ülem lubatav arv kolm - juhul kui riigi seadusandlus seda teisiti ette ei näe. Väiksemad mereväed ongi oma erapooletuseadustes laiendamad „ühe sadama ja reidide“ territooriumi-üksust kas kogu territooriumile või teatavale suuremale piirkonnale, samal ajal vähendades sisselubatavate laevade arvu - Eesti näiteks kahele.¹⁾ Et kaits- ta naemulikke laevu kohese jälitamise eest, määrab art. 16, et erapooletus sadamas vii-

Ex libit. arv. Teri.

1. Erap. korrald. sead. § 4.

loiv sõdiva poole sõjalaev ei tohi sadamast lahku-
 da vähem kui 24 tundi pärast samas sada-
 mas viibinud naeruleku sõja või kaubalaeva
 lahkumist. See reegel on üldiselt tunnustat-
 tud, ainult Brasilia määratlik 1914. aastast suu-
 rendas ajavahet 3-le päevale, juhul kui eelsõites
 laev on purjelaev.¹⁾ Artikkel 18 keelab lasta
 sõdiva riigi sõjalaeval erapooletus sadamas
 käituda oma sõjalist varustust või meeskon-
 da, artikkel 19 ka varustuda proviandiga üle
 rahvaegse normaalse ulatuse ja küttesainetega
 rohkest, kui on tavalis on tavalis laeva lähimass
 oma riigi sadamasse jõudmiseks. Artikkel 20 määr-
 ab, et sõjalaev, mis on erapooletus sadamas küt-
 tesained peale võtnud ei või oma tagavara mee-
 dada sama riigi sadamas enne 3 kuu möödu-
 mist.

Priiside teomist erapooletusse sadamasse kä-
 sitlevad artiklid 21, 22 ja 23. Sadamööda on

1. Nanselow, lk. 229

priisiasüül lubatar ainult priisi sõiduvõimetuse, me-
 ne halva seisukorra ja viitlematerjali või varustuse
 puuduse korral. Neude põhjuste lõppemisel peab
 priis erapoolest sadamast lahkkuma, vastasel kor-
 ral on erapoolele riik kohustatud priisi vabasta-
 ma ja priisikomandot interveerima. Samuti peab
 erapoolele riik talitama juhul, kui sadamasse
 tuleakse priis muudel kui espool määratud
 tingimustel (art. 22). Kui sõdiva riigi võimud näe-
 vad ette, et nad ei saa priisi seadusliku aja
 jooksul ära viia, võivad nad selle erapoolest
 sadamasse sevestri alla tuua, kuni priisikokke
 otsuseni. Sellisel juhul ei interveerita priisikomandot.

Seadusliku asüülisviikimise aja jooksul ke-
 sutavad sõdiva riigi sõjalaevad evsterritoriaal-
 suse õigusi, mis neil on rahvusvahelise üldtun-
 nustatud reegli alusel rahva ajal. Sellepärast ei
 vabastata asüüli tulnud laeva pardal asuvaid

sõjavange, välja arvatud kui neid viiakse ka-
dale.¹⁾ Haagi XIII konventsioon ei määra lähe-
malt missugused laevad kuuluvad seal sõjalae-
va mõiste alla, kas ainult sõjalaevad kitsamas
mõttes või kõik avalikud laevad. Sellest ebaselgusest
on tulnud mitmeid praktilisi vaidlusi, kas
ka administratiivlaevad omavad samu õigusi
ja kitsendusi neutraalsadamais kui sõjalaevad.

Erapooleltis vetes või sadamas viibimise
ajal ei tohi sõdiva riigi sõjalaev saada era-
pooleltise-vastaste teenete osaliseks. On tavalis-
et sõjalaev ei tohi paranduste tegemisel ka-
sutada erapooleltu riigi tööjõude. Haagi kon-
ventsiooni art. 11 annab erapooleltule riigile õi-
guse lubada sõdivate riikide sõjalaevadele
erapooleltu riigi lootside tarvitamist. Natsio-
naalsed seadused püüvad lootsiteenistust
mitmeti, lubades a) kasutada ainult ametlikke,
litsentsiga lootse (kui ka Eesti seaduses), b) toimida

1. Oppenheim, lk. 419.

lootsiteeristust ainult erapooletu territoriaalme-
 ralas. Mõnemel on erapooletu lootsimine
 lubatud ainult merehädal korral.¹⁾ Erapooletu
 se. vastane toiming on ka transporditeenistus
 sõdima riigi sõjalaeva jaoks erapooletu riigi
 avalikkude laevade poolt.

Mui sõdima riigi sõjalaev ei lahkue ette-
 nähtud aja jooksul erapooletest sadamast või
 tuleb sadamasse, milles tal ei ole õigust tulla,
 on erapooletel riigil õigus võtta tarvitusele
 kõiki võimalikke samme, et teha laevale võims-
 tuss sõja kestvusel enam merele minna. Ühes lae-
 vaga peetakse kinni ja ohvitserid ja meeskond
 (art. 24). Neid võib jätta kas laevale või paigu-
 tada ka maale. Artikkel 24 ei nõua, et laev
 tuleb interneerimise korral ka desarmeerida, na-
 gu varem oli tavaks (näiteks kohurilukkude
 ära võtmise teel). Interneeritud sõjalaev säili-
 tab tava kohaselt ka oma eratoriaalse iseloomu.

1. Oppenheim, lk. 433.

5. Suhted väljaspool erapooletut territoriaalmerd.

Erapooletute riikide õigused ja kohustused väljaspool nende ülemvõimku alla kuuluvaid territoriaalvõrre on oluliselt erinevad erapooletuse suhetest erapooletu riigi territooriumil. Erapooletu riigi õigus ja kohustus oma pinnal on valjult ära hoida, et see ei muutuks sõjaliste toimingute alaks, mille juures ühe või teise sõdi ja huud kannataksid. Väljaspool erapooletut territooriumi on aga täiesti seaduslik sõjapüü raud; siin ei ole kitsendatud mitte sõda, vaid sõjaliste sammude toimumiste määral

normaalne rahusegus ja erapooletu olekord. Erapooletuse õigused siin kannavad kompromissilist sõdijate sõjaoiguste ja erapooletute õiguste vahel.¹⁾

Erapooletuse suhted territooriumis on täielikult riiklikud ja riik kannab nende eest vastutust; suhted väljaspool asuvad aga ülekaalukalt erastikel, kuna riik on nendega seotud oma alamate põhjendatud õiguste kaitsemisel.

a) Suhted ulgumerel.

17. sajandil kujunenud doktriinist saadik valitseb põhimõte, et ulgumeri on vaba kõigile rahvastele. Tänapäevases mõttes tähendab see, et ulgumerel on kindlustatud a) mere sõiduvabadus nii rahu- kui ka sõjaajal ja b) eromand nii rahu- kui sõjaajal.²⁾

1. Vrd. Oppenheim, lk. 496.

2. Piip, lk 186.

Meresõjasõjas on sõja aegadeks loonud erapool-
 tutele riikidele kitsendusi ulgumere kasutamises
 mis võlemas viinutatud suhtes. Tänapäeval
 kehtivad konventsionaalsed normid sel alal
 antakse Haagi II rahukonverentsi VIII konventsioo-
 nis allveemiinide kasutamise kohta ja Londoni
 1909.a. deklaratsioonis majandussõja reeglite
 kohta. Nõustavalt neile määrustele jääb ulgu-
 mere kasutamine erapooletule laevastõidule põhi-
 mõtteliselt vabaks kitsendustega 1) liiklemisteede
 osalisel selgemisel sõjapüükonnas sõjalistel kaa-
 lutlustel miinide väljapaneku või mõnel teisel
 keel, kusjuures väljapanemise on kohustatud hoolit-
 sema, et erapooletu laevastõit nende sammudega
 täielikult ei katkeks või ei ohustaks; 2) mereliik-
 luse katkestamisel ühe sõdiva riigi kaldavasa-
 de sulustamisega teise poolt; 3) sõjans taviskui-
 revõtte kaupade vedamiseks naevulikele pooltele;
 4) erapooletuse vastase toetuse korral.

Merete õigus sõjapiirkonnas ei ole kitsendatud erapooletele riikide avalisusele laevadele; ainult sulustamise korral võib neile keelata sissesõitu blokeeritud sadamasse, kuid võib seda ka võimaldada.¹⁾ Selline merete õigus kehtib ka kaubalaevade kohta, kui sõidavad erapoolete sõjalise saate, nn. erapoolete konvois.²⁾ Saatelaeva kaitse võib olla tegelikult tõhus või ainult sümbolne. Ilolemal juhul peavad sõdijate kontrollvõimud pöörduma saatelaeva komandöri poole, kes annab ka-sasõitvate kaubalaevade kohta täpilikud andmed, kuna need laevad ise peavad jääma puudumatus. Saatelaeva kaitse võetakse mõnelt koostalitavalt laevalt ainult saate-laeva komandöri otsustamise põhjal. Erapoolete konvoi tunnustamisel on riikide seisukohtad mitmesugused - mõned oma printsiipides teevad

1. Nanselow, lk. 247.

2. Londoni deklaratsiooni art 61 ja 62.

seda, keised aga mitte, vastavalt riikide selle-
 kohasele seadusandlusele.¹⁾ Sõitmine sõdima ri-
 gi poolt sisse seatud kowois või vastavate see-
 te-tsertifikaatidega vabastab erapooletu kauba-
 laeva pärisotiminguist küll selle riigi organite
 poolt, kuid tööb kaasa suurenenud ohu teise
 sõdija poolt. Nii ei ole kowoit kummalgi ju-
 hul õiguslikku vaid ainult reaalse tähe-
 dus.

Blokaadi korral katkestub täielikult ka
 erapooletute läbikäimine sulustatud aladega.
 Rahvusvaheline tavaõigus (konventsioonidest
 õigust blokaadi kohta ei ole, kuna Londoni
 deklaratsioon pole riikide poolt ratifitseeritud)
 ei rääki küll läbikäimist blokeeritud pür-
 konnaga, aga ta mõnab blokaadi maksu-
 panejale riigile õiguse blokaadi murdmist kõi-
 ge valjusega kaitsada. Teisem seab ta üles
 tingimused, millele blokaad peab alluma, et

1. Nanselow, lk. 297.

ka erapoolsetele sidur ole ja nende poolt bi-
gustlikult tunnustatud saada. Blokaad võib
aset leida ainult selles ulatuses, kus ta effek-
tiivne, s.t. tavilikkude blokaadi-sõjalaevadega
läbi viidud on.¹⁾ Seega on blokaaditoimingud
lubatud ainult Navalaevade tegevusraadi-
use ulatuses,²⁾ kuna nn. kaug-ehk mereblo-
kaad on ebaseaduslik. Rahvusvaheline õigus
kõnab ka, et blokaadiga ei tohi sulustada
üldiselt mereühenduses esmajärgulise tähtsuse-
ga pütkondi ja rahvusvaheliselt neutraliseeri-
tud alasid. Igal juhul peab blokaad toimema
ni, et poleks takistatud juurdepääs ea-
poolsetesse sadamasse,³⁾ ka siis mitte, kui sa-
damasse sõidab laev, mille või mille koorma
sihtmääri äratas kahtlust.⁴⁾ Blokaad peab

1. Londoni deklaratsioon art. 2, Pariisi dekl. art. 4.

2. Lond. dekl. art. 17.

3. Samas art. 18.

4. Samas art. 19.

olema normiliselt väljakuulutatud ja üldiselt või spetsiaalselt teadestatud,¹⁾ kui et erapooleku lae-
na kinnipidamise võimalus blokaadi rakendamise
pärast oleks tingitud selle teepileku või eelda-
tava teadlikkusega blokaadist.²⁾ Blokaad
peab toimema ka üldiselt ja erapooleku
kõikidele leppudele.³⁾ Nagu märgib Vanselow,⁴⁾
oleks, kui Londoni deklaratsioon oleks ratifitse-
ritud, oleks peaaegu hingatu blokaadiõi-
guse normistik. „Kuid need merivõimused, kui
nad seisavad võimatuse ees ilma merevalitsuse
hoolimatu ärakasutamise ta sõda õnnelikule
lõpule viia, ei võta üal enese pääle kui kau-
geleulatava blokaadiõiguse ahelaid ega
ole seda praksises ka kunagi teinud.“ Näi-
teks maailmasõjas 1914-1918 rakendati normi-
list blokaadi Londoni deklaratsiooni mõttes ai-

1. Londoni deklaratsiooni art. 11 ja 16.

2. Samas art. 14.

3. Samas art. 5.

4. Op. cit. lk. 267 j.

mult vähestel tähtsusetal juhtudel,¹⁾ kuna mõlema poolt väljakulutatud olulised blokaadimeetmed läksid kaugelt üle nende esikjade ega täitnud ka vormiliselt blokaadi põhilisi reegleid. Samuti ei vasta 1939. aastal massiivsed nn. totaalised blokaadid rahvusvahelisele määrustele ja rüüavad lubamatul määral erapooletute normaalseid õigusi kaubanduseks ja mererabaduse põhinõuete kasutamiseks.

Briti ja Prantsuse valitsuste poolt 1915. aastal välja kuulutatud „blokaad“ oli repressiivli iseloomuga Saksa ebaseadusliku allveesõja vastu, ja seda ei nimetatud teadlikult blokaadiks, et „ettevõetavad pingutused ei teenduks juriidiliste võrkude silmestesse.“²⁾ Tegelikult vastas Briti blokaad laiendatud sõjakonteibandi keelule, kus konteibandi viisid laiendati umbkaudu kõigile otseselt või kaudselt vastasele sihitud kaupadele. On täi-

1. And. Garner, II, lk. 318 j.

2. Samas, lk 321.

hendatud, et erapooletule kaubandusele oli niisugune seisukord soodsam kui oleks olnud illdine regulaarne blokaad,¹⁾ kuna viimase korral oleks kõik naevlaele määratud kaubad ja need vedavad laevad konfiskeeritud, kuna tegelikult läbi viidud samade puhul talitati tabatud konterbandiga tavalise piisimeetuse kohaselt väga asjatundlike piisikohutute poolt, mille juures seaduslikul alusel võimaldati erapooletule laevandusele heastegeemist.

Õigustlikust seisukohast on konterbandi määrused aga kaugel ebamäärasemad kui blokaadi määrused. Juba konterbandi niimestatud on jäetud määruste näijaandja sevalises otsustamises, samuti ei ole kindlaid reegleid konterbandiga tabatud laeva piisimise suhtes. Ebamäärasust suurendab ka uu. kogumise doktriini rakendamine piisibiguses, mille järgi kauba määramisel sõjakonterbandiks pole mõõde -

1. Garner, II, lk. 324.

andev selle otsuse sihtsadamu, vaid sihtkoht, kuhu
nava lõpus jõuab.

Peale kaubanduse-kontrolli on sõdival
riigil õigus teostada ulgumerel erapooletu-
te laevade kontrolli ka teistes suhetes ja
panna määruste rikkumise korral peale vastu-
vaid karistusi. Sõdijail on õigus erapooletuid
laevu karistada m. erapooletusevastaste kee-
nete pärast. Erapooletusevastastes keenetes
loetakse miisuguseid erapooletu riigi laevade
toiminguid, millega tehtlikult abistatakse
riht sõdijat teise kohjuse. Toiminguid loetak-
se vaenuliku tegevuse samaseks ja karista-
takse vastavalt, kui erapooletu laev 1) võtab
otseselt osa sõjelistest toimingutest, 2) kui laev
sõidab vaenulise riigi valituse agendi kont-
rolli all, 3) kui laev on täieliselt vaenlase
karitamisel ja 4) kui laev teostab tabamise
ajal siinmiski vaenlase vägede transporti

või teadete-teenistust.¹⁾ Nõudsen sõjakoost-
bandile õiguslike kagajärgede suhtes loo-
kakse, kui erapooletu laev teeb reisi 1) eri-
liselt üksikute reisijate ülevõimiseks, kes vaen-
lase sõjajõudude hulka kuuluvad, 2) teadete
edasiandmiseks vaenlase huvides, 3) sõjaväe
osa või isikute vedamiseks, kes reisi ajal vaen-
lase operatsioonide otseselt teostavad.²⁾

b. Suhted sõdijate territoriaal- meres.

Sõdivate riikide territoriaalvetes võimal-
dal vende riikide sõjasõigus teostatavil samme,
mis püüab seal viibivate erapooletute riikide
laevade vabadusi ja hülled vastu erapooletu-
te riikide erapooletuseõigusest tulevad selle-
kohased vastukorrad.²⁾ Nimelt on sõdival riigil

-
1. Londoni dekl. art. 46.
 2. Oppenheim lk. 449.

õigus omastada, kasutada või kasutada oma territooriumil asuvat erapooltute riikide alamate Narandusi, kuigi neil ei oleks vahelist iseloomu. Selle nn. augsaria-õiguse objektiks on kaubikult transportivahendid, relvad, sõja- ja toidukoos kui ka teised varad, mis võivad kaita sõjalisi vajadusi.¹⁾ Augsaria-õiguse kohta erapooltute suhtes ei ole rahvusvahelises õiguses kindlaid konventsionaalseid reegleid, vaid regulatsioonid on toimunud kausaegsete tavade kaudu. Erapooltuse-õiguslik vastusorm augsaria-õigusele on, et igale riiseguule varade omastamisele peab järguma küllaldane heakstegevmine.

1. Oppenheim, lk. 447.

6. Kokkuvõte.

Oles teinud ülevaate erapooletute õigustest ja kohustustest erapooletute endi territoriaalmerel kui ka sõjapiirkonna aladel võib teha mõningaid üldisi iseloomustusi ja hinnanguid erapooletus-suhetele ja erapooletuse-õigusele meresõjas.

Kõige olulisikumalt on erapooletuse õigus välja kujunenud erapooletute territoriaalvete kohta. Vaadeldes senist meresõja praktikat võib öelda, et naevast saab veel erapooletuis territoriaalvetes teevada toiminguid või suhteid, mille kohta erapooletuse-õigusel

poleks reegleid või mida ka poleks suhteline õiguslikult lahendamata. Õigusenormid, mille abil seda tehakse, ei pärine alati rahvusvahelisest konventionaalsest või ka tavaõigusest, vaid tihti erapooletute riikide enda seadusandlusest. See asjatu ei tavaliselt aga nende normide läbiviimist ega vähenda nende kehtivust, sest rahvusvaheline õigus on sel alal rahvusvahelisele seadusandlusele teadlikult rumuni jäetud. Nástupidi, on saanud reeglina, et alles nüüd oma seadusandlusega panevad rahvusvahelised reeglid üsikasjalisel kujul ja täieliku suundivusega kehtima.

Erapooletusõiguslikud suhted seisnevad sõdijate ja erapooletute vastastikeses õiguses ja kohustuses. Need õigused ja kohustused osaliselt korepondeeruvad, nii et 1) ühe õigused on teise kohustused ning vastupidi ja 2) ühe poole õiguste kasutamine on sellele pool-

le ühtlasi kohustusena. Oma territoriaalvetes on erapoolele riigi õigused laiemaad kui kohustusel. Teatavad sammuud, mida erapoolele riik on õigustatud ette võtma, ei ole talle kohesustlikeks vaid ta võib neid oma äranägemise järgi kasutada übi kätte. Võitlevatele poolele on territoriaalvetes erapoolele õigused ka kohustusena. Ainekult ühes põhilises suhtes ei saa erapoolele riigile rahvusvaheline õigus anda vastavat kohustust võitlevale riikide poolt, niimelt et tema erapoolele kohusid mitte üksi õiguslikult, vaid ka tegelikult respektiitakse.

Sõjapüükonnas väljaspool territoriaalvetes, on õiguste ja kohuste vahelised asja kaugelt erapoolele kahjus. Siin valitseb veel suu normide ebähtlus; fikseeritud on erapoolele peamiselt vaid kohustusel, kuna õiguste võimaldamine oleub sõdijate hea-aruunistest. Üldiste õigusnormide markma-

parem ebaõnnestumine ulgumerel on tingitud asjaolust, et seal ei ole võimalik ega erapooletusega raamidest tarvitada erapooletute õiguste kaitses reaalset jõudu. Ka rahvusvaheline kohustants meresõjaõigustlike küsimuste lahendamises on jäänud vaid kavatsuseks. Oma õiguste kaitses ulgumerel on erapooletul riigil ainult kaks võimalust 1) kas loobuda oma erapooletust kriitust surve- ja kättemaksusammude ja sellele kaalikul järgneva sõja kasuks või 2) tarvitada oma õiguste kaitses kõige suuremat rahvusvahelist "õigust" - õigust diplomaatilistele protestidele.

Erapooletuse-õiguse edasised ülesanded on lüüa kindel õiguskord ulgumere kasutamises sõja ajal; kui suudetakse lüüa ka tagatised selle õiguskorra püsivuseks, alles siis oleks erapooletute suhtes ulgumerel õiguslikult ja tegelikult sama kindlustatud nagu nad praegu enam-vähem on territoriaalvetes.

Kasutatud kirjandus ja lühendid.

1. Barclay, Th. Law and Usage of War. London 1914. (Lüh. Barclay).
2. Eesti erapooletuse korraldamise seadus. Riigi Teataja 1938, 99. (Lüh. erap. kor. sead.)
3. Garner, J. W.: International Law and the World War. I, II London 1920. (Lüh. Garner).
4. Jessup, Ph. C.: Neutrality - Its History, Economics and Law. I - IV. New York 1935-1936. (Lüh. Jessup, Neutrality).
5. Oppenheim, L.: International Law. Vol. II. Second edition. London 1912. (Lüh.: Oppenheim).
6. Püip, A.: Rahvusvaheline õigus. Tartu 1936. (Lüh.: Püip.)
7. Püip, A. Rahvusvahelise õiguse süsteem. Tartu 1927.

8. Vanselow, Z.: Recht der Neutralität im Seekriege. Handbuch des Völkerrechts, VI Band, V, Abteilung, II Teil. Stuttgart 1936. (Lüh.: Vanselow).
9. Waldkirch, Z. v.: Die Neutralität im Landkriege. Handbuch des Völkerrechts, VI Band, V, Abteilung, I Teil. Stuttgart 1936.
10. Wehberg, H.: Das Seekriegsrecht. Handbuch des Völkerrechts, IV Band, I/II Abteilung, Besonderer Teil. Stuttgart 1915. (Lüh. Wehberg.)

Haagi II rahukonventsiooni konventsioonide ja Londoni meredeklaratsioonide teostid kavas
 Fatud A. Püü, Rahvusvahelise õiguse süsteemi
 lisade järgi.